

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

БЄЛЯЄВА Олена Миколаївна

УДК 378.02=124:61(083.72)

**ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ІІІ–ІІІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання (класичні мови)

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки НАПН України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук

ГУДЗИК Ірина Пилипівна

Інститут педагогіки НАПН України.

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор

СЕНІВ Михайло Григорович,

Донецький національний університет,
завідувач кафедри світової літератури і
класичної філології;

кандидат педагогічних наук, доцент

ШОВКОВИЙ В'ячеслав Миколайович,

Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри загального мовознавства і
класичної філології.

Захист відбудеться 20 квітня 2011 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.452.02 в Інституті педагогіки НАПН України за адресою: вул. Артема, буд. 52-Д, м. Київ, 04053.

З дисертацією можна ознайомитися в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О. Сухомлинського за адресою: вул. М. Берлінського, буд. 9, м. Київ, 04060.

Автореферат розіслано

«18» березня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. Т. Шелехова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Входження України до загальноєвропейського освітньо-наукового простору визначає стратегічні цілі розвитку вищої освіти — інтеграцію у міжнародне співтовариство при одночасному збереженні та розвитку досягнень і традицій української вищої школи (Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Закон України “Про вищу освіту”), неухильне дотримання принципу суспільної відповідальності, навчання упродовж життя, розширення кола знань і навичок, набуття нових компетенцій, збагачення особистісного зростання (“Болонський процес 2020 — Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі”).

Усвідомлення того, що в медичних навчальних закладах латинська мова є невід’ємним атрибутом здобуття професійних знань, умінь і навичок, зумовлює необхідність її навчання в межах інтегративного процесу оволодіння “мовою для спеціальних цілей”, функція якої полягає в забезпеченні недвозначної комунікації в медичній сфері з використанням термінології та інших мовних засобів.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що нагромаджено чималий досвід професійно орієнтованого, тобто зумовленого професійними потребами осіб, що навчаються, вивчення й викладання рідної та інших мов і їх функціональних реєстрів. Так, усебічно висвітлено питання методики навчання англійської мови для спеціальних цілей (Комарова Г.) і ділового спілкування (Тарнопольський О.), фахової лексики (Борщовецька В., Лопатка В.), професійно зумовленого мовлення (Морська Л., Романова Л.), формування культури мовлення майбутніх фахівців різних галузей (Головата Л., Лучкіна Л.), іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей (Гришкова Р.), комунікативної культури студентів вищих медичних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін (Уваркіна О.), моделювання ситуацій професійної діяльності у навчанні іноземної мови за фаховим спрямуванням (Бернацька О.), методики формування мовної компетенції наукових працівників у галузі медицини (Кубачєва К.) і студентів технічних спеціальностей (Дроздова І.) та ін.

Водночас, незважаючи на широкий спектр лінгводидактичних і методичних проблем, розв’язаних науковцями протягом останніх десятиліть, нині спостерігається диспропорція щодо наявності досліджень з методики навчання окремих мов — латинської субмови медицини зокрема.

Певним чином заповнити цю прогалину покликані монографія Л. Тихонової, у якій висвітлено питання організації позааудиторної роботи з латинської мови та медичної термінології, дисертаційне дослідження О. Пантелєєвої, присвячене формуванню професійного інтересу в учнів середніх професійних медичних навчальних закладів на матеріалі вивчення латинської мови та медичної термінології, а також публікації науковців (Винничук С., Світличної Є., Синиці В., Смольської Л. та Яновської Н., Цісика А. та ін.), у яких розглянуто окремі аспекти методики навчання латинської мови за фаховим спрямуванням. Однак ці питання потребують додаткового поглибленого вивчення. Малодослідженими або такими, що взагалі не досліджувалися, залишаються питання цілей, змісту, підходу, методів і прийомів професійно орієнтованого навчання латинської мови. Потребують перегляду й удосконалення чинні програми, в яких нечітко

сформульовані знання, вміння і навички, які повинні бути опановані студентами після завершення вивчення курсу латинської мови, недостатньо уваги приділено профілізації навчання як у нормативних документах, так і в засобах навчання.

Отже, потреба в дослідженні методики навчання латинської мови за фаховим спрямуванням зумовлена: а) недостатнім висвітленням питань навчання латинської мови за фаховим спрямуванням у сучасній лінгводидактиці; б) розривом між усталеною системою латиномовної підготовки майбутніх лікарів і сучасними методологічними засадами навчання мови для спеціальних цілей.

Наявна суперечність спонукає до конкретизації цілей навчання, корекції його змісту, удосконалення традиційних та упровадження нових методів і прийомів, розроблення і застосування об'єктивних засобів контролю та зумовлює вибір теми дисертаційного дослідження: **“Професійно орієнтоване навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з вимогами Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), завданнями, визначеними “Освітньо-професійною програмою” підготовки фахівців медичного профілю (спеціальність: 7.110101 “Лікувальна справа”).

Обрана тема дослідження є дотичною до теми науково-дослідної роботи лабораторії навчання російської мови та мов інших етнічних меншин Інституту педагогіки НАПН України “Методика розвитку комунікативних компетенцій школярів у навчанні мов та літератур етнічних меншин в початковій та основній школі” (державний реєстраційний номер 0106U005046).

Тему дослідження затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 7 від 28 вересня 2009 р.) і Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 23 лютого 2010 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад професійно орієнтованого навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів, розробленні методики навчання латинської мови за фаховим спрямуванням та експериментальній перевірці її ефективності.

Мета дослідження зумовлює його **завдання**:

- з'ясувати ступінь розроблення різних аспектів проблеми, що досліджується, у лінгвістичній, педагогічній, психологічній літературі; проаналізувати нормативні документи, які забезпечують організацію навчального процесу у вищій медичній школі;

- дослідити особливості використання латинської мови у фаховому мовленні медичних працівників;

- уточнити цілі навчання латинської мови в закладах освіти, які здійснюють підготовку фахівців за напрямом “Медицина”;

- відкоригувати зміст навчання латинської мови за фаховим спрямуванням;

- відібрати оптимальні методи і прийоми навчання;

- розробити систему вправ і навчальних завдань, які забезпечують набуття мовних, лінгвопрофесійних, культуролінгвальних знань і формування відповідних

умінь і навичок з латинської мови у студентів, які здобувають вищу медичну освіту;

- експериментально перевірити ефективність розробленої методики навчання латинської мови, зорієнтованої на майбутню професійну діяльність студентів.

Об'єкт дослідження — процес професійно орієнтованого навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації.

Предмет дослідження — зміст, методи, прийоми навчання латинської мови студентів, які здобувають вищу освіту за спеціальністю 7.110101 “Лікувальна справа”.

З огляду на інтегративний характер як медицини, так і такого функціонального реєстру, як мова для спеціальних цілей, у процесі навчання латинської мови за фаховим спрямуванням повинні бути синтезовані здобутки таких наукових галузей: теорія комунікації, соціолінгвістика, функціональна стилістика, термінознавство, спеціальні медичні та парамедичні дисципліни, дидактика, педагогіка вищої школи, психологія, психолінгвістика, лінгводидактика, лінгвокультурологія.

Теоретичною основою роботи є науковий доробок учених, які досліджували історію становлення і розвитку медичної науки (Верхратський П., Грандо О., Мультановський М.), різноманітні аспекти професійної мови й мовлення медиків, а також різні підсистеми медичної термінології (Беляєв Р., Краковецька Г., Новодранова В., Смольська Л., Чернявський М., Wiese I.), розглядали проблеми термінознавства (Кияк Т., Овчаренко В., Суперанська А.), обґрунтували основні засади педагогіки вищої і середньої школи (Архангельський С., Кобиляцький І., Кузьмінський А.), зробили вагомий внесок у методику навчання рідної й інших мов та їх функціональних реєстрів (Берман Й., Вашуленко М., Гудзик І., Караман С., Крупченко Г., Ніколаєва С., Симоненко Т., Тарнопольський О., Хорошковська О., Шелехова Г., Щукін А., Dudley-Evans T. & John M. St., Hutchinson T.).

Для реалізації поставлених завдань дослідження і забезпечення вірогідності його результатів у дисертації використано такі **методи**:

- **теоретичні** — аналіз і синтез наукових джерел (лінгвістичних, дидактичних, історико-педагогічних, психолінгвістичних, наукової медичної літератури) з метою обґрунтування експериментальної методики навчання латинської мови за фаховим спрямуванням; осмислення й узагальнення досвіду навчання мови для спеціальних цілей; аналіз нормативних документів, підручників і посібників з латинської мови для з'ясування вихідних даних дослідження; розроблення системи вправ і навчальних завдань для професійно орієнтованого навчання;

- **емпіричні** — спостереження за усним і писемним функціональним мовленням працівників лікувальних установ; анкетування з метою виявлення у студентів мотивації до вивчення латинської мови за фаховим спрямуванням та емоційного ставлення до навчальної дисципліни; аналіз результатів діяльності студентів, які навчалися в експериментальних і контрольних групах, — усних відповідей, письмових робіт, лінгводидактичного тестування; формувальний експеримент; аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення даних, здобутих у процесі експериментального навчання;

- **математичної статистики** — обробка експериментальних даних з метою перевірки вірогідності здобутих результатів — визначення середнього показника навчальних досягнень в експериментальній і контрольній групах, медіани (показника середини ряду), вирахування числової величини сили зв'язку між незалежною і залежною змінними, коефіцієнтів за рівнями успішності студентів.

Дослідження проводилося в **три етапи**.

На першому етапі (2005—2007) вивчалися загальні та спеціальні праці з педагогіки, лінгвістики, соціолінгвістики, психології, нормативно-правові й інструктивно-методичні документи, збиралися й оцінювалися зібрані факти. Ця робота забезпечила теоретичне підґрунтя для формулювання об'єкта, предмета, мети дослідження, уточнення його завдань.

На другому етапі (2007—2008) досліджувалися особливості комунікативних процесів у медичній галузі, вивчалася наукова, довідкова і навчальна література з медицини; визначалася роль латинської мови та термінології в академічному і фаховому мовленні медичних працівників; розроблялася методика дослідження; добирався матеріал для вправ і навчальних завдань; було складено й апробовано початковий варіант тестових завдань з метою визначення їх відповідності основним критеріям, які висуваються у спеціальній літературі до тестів у цілому та лінгводидактичних зокрема, розроблено й узагальнено інструкції щодо їх виконання й оформлення.

На третьому етапі (2008—2010) проводилося дослідне навчання, відстежувалася методика його проведення іншими викладачами, які брали участь в експерименті, оброблялися емпіричні дані, здійснювався кількісний і якісний аналіз здобутих результатів, їх інтерпретація, формулювалися висновки.

Наукова новизна здобутих результатів: *уперше* розроблено та науково обґрунтовано методику навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів з урахуванням профілізації навчання й орієнтацією на реальні мовні потреби майбутніх спеціалістів; визначено пріоритетні принципи навчання; досліджено лінгвометодичні особливості латинської фахової лексики; теоретично обґрунтовано і презентовано систему вправ і навчальних завдань для професійно орієнтованого навчання латинської мови; *уточнено* зміст базових лінгвістичних понять, якими оперується в дисертації; *удосконалено* критерії відбору вправ і навчальних завдань з огляду на міжпредметну інтеграцію; набули *подальшого розвитку* дидактичне обґрунтування методів і прийомів навчання латинської мови; шляхи забезпечення професійної спрямованості навчального процесу; засоби оцінювання результатів навчання.

Практичне значення здобутих результатів полягає в експериментальному доведенні ефективності методики професійно орієнтованого навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації; укладанні “Навчального словника латинських клінічних термінів (з українськими еквівалентами і тлумаченнями)”; виявленні й класифікуванні типових помилок у мовленні студентів, з'ясуванні лінгвістичних і (частково) психологічних причин їх появи, виробленні рекомендацій щодо їх усунення і запобігання.

Дослідження відкриває нові можливості вдосконалення процесу професійно орієнтованого навчання латинської мови й істотного коригування та доповнення

типової і навчальних програм, методичної і довідкової літератури, підручників і посібників з латинської мови за фаховим спрямуванням. Дисертаційні матеріали можуть бути використані в процесі післядипломної освіти викладачів латинської мови у навчальних закладах медико-біологічного і фармацевтичного профілю.

Запропоновану методику **впроваджено** в навчальний процес 6 вищих закладів освіти IV рівня акредитації, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 7.110101 “Лікувальна справа”. **Експериментальне навчання відбувалося на базі:** Вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія” (довідка № 22-19/1654 від 07.05.2010), Івано-Франківського (довідка № 111-1206 від 3.12.2010) й Одеського (довідка № 01-09/272 від 3.12.2010) національних медичних університетів, Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (довідка № 03/1031 від 9.04.2010), Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (довідка № 546 від 20.04.2010), Буковинського державного медичного університету (довідка № 12/н-333 від 22.10.2010). Експериментальним навчанням було охоплено 46 академічних груп (усього 488 осіб), поділених на експериментальну (ЕГ — 247 осіб) і контрольну (КГ — 241 особа) групи.

Апробація основних положень і результатів дисертаційного дослідження проводилася на: XI Конгресі світової федерації лікарських товариств (Полтава-Київ-Чикаго, 2006); міжнародних науково-практичних конференціях: XI-й і XII-й “Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв’язки” (Харків, 2007 і 2008), “Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців” (Черкаси, 2009), VI-й і VII-й “Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної” (Полтава, 2006 і 2008), IV-й “Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах” (Львів, 2010), “Научные и методические проблемы медицинской терминологии” (РФ, Ульяновськ 2009); всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Культура, свідомість, мова в інформаційному суспільстві” (Харків, 2007), “Вища школа в умовах глобалізації та інтеграції” (Черкаси, 2008), VI-й “Інновації в освіті, науці та виробництві” (Полтава, 2009); навчально-методичних семінарах-нарадах завідувачів кафедр латинської мови та медичної термінології медичних і фармацевтичних навчальних закладів України (Донецьк, 2007; Львів, 2008; Івано-Франківськ, 2009); Всеросійській науково-практичній конференції з міжнародною участю “Актуальные проблемы современной науки и образования” (РФ, Ульяновськ, 2010).

Публікації. Практичні результати й основні теоретичні положення висвітлено у 23 працях, з яких 5 — статті у фахових виданнях, 15 — статті за матеріалами доповідей, 2 — тези доповідей міжнародної і всеукраїнської конференцій, навчальний словник.

Структура й обсяг дисертації. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 9 додатків. Список джерел нараховує 429 найменувань праць вітчизняних і зарубіжних авторів, у тому числі 7 — на електронних носіях, і розміщений на 50 сторінках. Додатки займають 41 сторінку. Основний текст дисертації викладено на 190 сторінках. Дисертація містить 18 таблиць і 1 рисунок. Повний обсяг роботи становить 284 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, її наукову значущість, окреслено мету та завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет, схарактеризовано методологічні засади, з'ясовано наукову новизну і практичне значення роботи, наведено дані про апробацію дослідження і впровадження його результатів у практику навчання латинської мови у закладах освіти, які здійснюють підготовку за спеціальністю 7.110101 “Лікувальна справа”.

У першому розділі — “Лінгвокомунікативні та соціолінгвістичні засади професійно орієнтованого навчання латинської мови” — продемонстровано, що унікальність латинської мови порівняно з іншими давніми мовами полягає в тому, що володіння нею (активне і пасивне) збереглося з античних часів як неперервна традиція (Тронський Й.). Ця мова не лише поклала початок формуванню романських мов, а й після припинення свого існування як засобу спілкування в цілому продовжила його в обмеженій функції. Про це свідчать незліченні твори, написані як класичною латинською мовою, так і ті, що належать до “новолатинської літератури”, — саме вони слугували підґрунтям сучасного усного й писемного наукового мовлення. Особливо яскраво феномен латинської мови просліджується у такому жанрі, як дисертація, оскільки до середини ХІХ ст. кваліфікаційні праці на здобуття наукового ступеня доктора наук, як правило, писалися саме міжнародною мовою науки (Коріков А.).

У цей період латинська мова широко використовувалася не лише в писемній, а й в усній формі. Наприклад, у школах, які були засновані при Петербурзьких шпиталях, викладання велося виключно латиною (Івахнова-Гордєєва Г.), переважно читалися латинською мовою лекції в Московському університеті. Бажаючи вступити до провідних на той час навчальних закладів — Московської медико-хірургічної та Санкт-Петербурзької військово-медичної академій — повинні були скласти обов'язковий іспит з цієї дисципліни (Мадай І.).

Нині фахова комунікація в медичній галузі характеризується “симбіозом” національної та латинської мов, за якого латинські одиниці, насамперед термінологічні, виступають у ролі фрагментів функціональних текстів або “вкраплень” у професійне мовлення (усне й писемне). Визначальна особливість таких одиниць у тому, що вони регулярно відтворюються, мають цілісне значення, постійний компонентний склад, граматичну будову і забезпечують однозначність та економність фахової комунікації.

Найбільшу групу представлено асимільованими термінологічними одиницями греко-латинського походження, зафіксованими в усіх національних медичних термінологіях сучасних європейських мов, та які використовують лікарі у функціональному мовленні. Друга група — “*termini technici*” (Чернявський М.), це — графічно і граматично оформлені латинською мовою номінативні одиниці, об'єднані в номенклатури з офіційно затвердженим міжнародним статусом: анатомічну, гістологічну, ембріологічну, ботанічну, зоологічну, а також кодекс номенклатури бактерій. Третю групу презентовано одиницями, які функціонують у клінічній галузі та позначають захворювання, патологічні стани, симптоми, синдроми, процеси: *acne, acme, carcinōma in situ, anthrax, asthma, empyēma, genu valgum, coxa vara, hernia, herpes, ictērus, naevus, oedēma, ozaena, fluor vaginālis*,

tetānus, rigor, ranūla, hallux valgus ін. Характерно, що вони або взагалі не мають еквівалентів національними мовами, або, навіть у разі існування національного варіанта, перевага надається саме латинському. Найменш чисельна група — це специфічні клішовані синтаксичні конструкції та синтагми, наприклад: *ultimum moriens, per vias naturāles, exitus letālis, casus ordinarius, noli me tangere!*

Ресурси латинської мови максимально використовуються у медичному дискурсі, представленою такими підвидами: педагогічний (навчальний), учасниками якого виступають викладач і студент, професійно-професійний (лікар ↔ лікар), професійно-непрофесійний (лікар ↔ пацієнт / його родичі), науковий, який передбачає принципову функціональну рівність його агентів (Барсукова М., Вострова С., Слоєва О.).

Письмові тексти, представлені в цих підвидах медичного дискурсу, — праці монографічного характеру, збірки творів видатних лікарів, різноманітні керівництва, підручники, посібники, довідково-словникова література, анатомічні атласи, дисертації, наукові статті, тези доповідей — належать до жорсткого композиційного типу, оскільки їх інтенційно задані реципієнти — власники певних спеціальних наукових знань, які об'єднують усіх отримувачів повідомлення в деяку спільність професійно параметризованих комунікантів, до якої входить і сам відправник повідомлення (Карпчук Н.).

Одне з центральних місць у цих текстах займає діагноз. Для фахівця діагностичні формулювання містять цілісну й об'ємну екстралінгвальну інформацію щодо захворювання, його ускладнень, супутніх захворювань та ін.

Ефективність навчання латинської мови для спеціальних цілей щонайтісніше пов'язана з розв'язанням низки проблем теоретичного термінознавства: комунікативної сутності терміна, диференціації терміна і номенклатурного найменування, виявлення термінологічних потенцій частин мови.

Термінологічна номінація у латинській субмові медицини представлена такими способами: морфологічний, морфолого-синтаксичний, аббревіація, синтаксичний, лексико-семантичний, які на різних етапах становлення, розвитку, функціонування конкретних підсистем загальної медичної терміносистеми демонструють різну активність.

Матеріал, викладений у цьому розділі, слугував лінгвокомунікативним і соціолінгвістичним підґрунтям для розроблення експериментальної методики професійно орієнтованого навчання латинської мови вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації.

У другому розділі — **“Теоретико-методичні засади навчання латинської мови за фаховим спрямуванням”** — з метою вирішення конкретно методичних питань, окреслених у дисертації, розглянуто сутність базисних категорій дидактики — закони, принципи, цілі, зміст, методи, прийоми навчання.

Універсальними є дидактичні закони: сутності навчання, єдності навчання та виховання, наступності знань і послідовності наукового розвитку.

З дидактичних законів впливають дидактичні принципи, які регламентують організацію та хід навчального процесу (Архангельський С., Кузьмінський А. ін.)

Дидактичні принципи вищої школи представлені такими: орієнтованість на розвиток особистості майбутнього фахівця, відповідність змісту вищої освіти

сучасним (і передбачуваним) тенденціям розвитку науки (техніки) і виробництва (технологій), оптимальне поєднання загальних, групових та індивідуальних форм організації навчального процесу, раціональне застосування сучасних методів і засобів навчання на різних етапах підготовки фахівців, відповідність результатів підготовки спеціалістів галузевим стандартам.

Саме ці принципи корелюються з такими особливостями навчального процесу в цій групі закладів освіти, як: вивчення науки стимулює зближення самостійної роботи студентів з науково-дослідною роботою викладачів; максимально високий (порівняно з іншими навчальними закладами) ступінь поєднання наукового і навчального компонентів у діяльності викладача, який зобов'язаний активно досліджувати свою галузь знань; профілізація, неодмінний зв'язок з майбутньою фаховою діяльністю (Курлянд З., Хмелюк Р., Семенова А. й ін.).

Теоретичним підґрунтям експериментальної методики навчання латинської мови за фаховим спрямуванням слугували такі лінгводидактичні принципи: комплексності та диференційованості, домінувальної ролі вправ, урахування рідної мови, системності.

Специфіку методики навчання латинської мови студентів-медиків відображено в лінгвопрофесійних принципах: профілізації, селективності, функціональності та випереджувальної спеціалізації.

Принцип профілізації щонайтісніше пов'язаний з поняттям “інтеграція”. За С. Архангельським, інтегроване навчання являє собою своєрідну підсистему загальної системи навчання, за якої навчальний процес — це група взаємопов'язаних, цілеспрямованих комплексів навчальних дисциплін і видів навчання, які утворюють наукову, навчальну й професійну єдність.

На практиці інтеграція реалізується в міжпредметних зв'язках. Сутність міжпредметних зв'язків — у формуванні в студентів ефективної, динамічної, єдиної за змістом і структурою системи знань, умінь і навичок, яка забезпечує майбутнім фахівцям необхідну й достатню теоретичну і практичну підготовку. Призначення міжпредметних зв'язків — у поширенні й поглибленні певних понять, подоланні розрізненості дисциплін у навчальному процесі, забезпеченні транспозиції знань, умінь і навичок.

Згідно з принципом селективності (Крупченко Г.), або наближення змісту навчальних іншомовних матеріалів до потреб професійної діяльності (Бондарев М.), навчальна діяльність будується відповідно до комунікативних потреб спеціальності й особистості майбутнього фахівця, зацікавленого в здобутті професійних знань засобами нерідної мови.

Принцип селективності корелюється з проблемою дослідження мовних або комунікативних потреб осіб, що навчаються (“*learners' needs analysis*”) (Поляков О., Chambers F.). О. Тарнопольський і С. Кожушко пропонують замінити згаданий вище термін на “*аналіз професійних потреб*”, зазначаючи, що об'єктивація відбору змісту навчання передбачає передусім урахування думки фахівців, які вже працюють у певній сфері та мають відповідний досвід у галузі професійної комунікації. Висловлюється думка, що такий підхід слід вважати єдиним прийнятним способом проведення відбору змісту навчання мови для спеціальних цілей. Його впровадження дасть змогу відійти від традиційної

практики спиратися на суб'єктивну думку укладача навчальної літератури і переорієнтуватися на реальні мовні потреби майбутніх фахівців.

Принцип функціональності покликаний забезпечити формування здатності майбутнього фахівця до виконання функціональних обов'язків і вирішення професійних завдань із використанням конкретного мовного та мовленнєвого матеріалу, що досягається шляхом максимального наближення навчальної діяльності до діяльності професійної.

Сутність принципу випереджувальної спеціалізації (Крупченко Г.), або раннього професійного спрямування навчання (Гришкова Р.), полягає в максимальному використанні резервів випереджувального навчання шляхом введення студентів у світ професійних інтересів за обраним фахом.

Соціальна значущість проблеми формування мовної компетентності фахівця-лікаря безпосередньо пов'язана з вирішенням низки педагогічних завдань, успішна реалізація яких не в останню чергу зумовлена компетентністю викладача-філолога в спеціальній галузі (Равікович Г.), що вимагає спеціальної підготовки не лише від студентів, а й від викладачів-філологів.

Мета навчання латинської мови включає стратегічну і кінцеву цілі. Стратегічна передбачає виконання соціального замовлення на спеціаліста з високою професійною компетентністю та конкурентоспроможністю в умовах інтеграції України до загальноєвропейського освітньо-наукового простору. Кінцева мета охоплює практичну, освітню, виховну цілі.

Зміст навчання латинської мови за фаховим спрямуванням має трикомпонентну структуру, утворену мовними, лінгвопрофесійними, культуролінгвальними знаннями, вміннями і навичками. У процесі відбору змісту навчання слід керуватися такими принципами: відповідності обраній науковій концепції, урахування попереднього лінгвістичного досвіду студентів і вимог освітньої та навчальної програм, реалізації можливості прогнозувати кінцевий та проміжні результати на основі розроблення цілей і завдань (Кубачєва К.).

Необхідною умовою здобуття знань, оволодіння вміннями і навичками є впровадження в навчальний процес науково обґрунтованої системи вправ і завдань. Диференційні ознаки вправ, за В. Плахотником: а) багаторазовість виконання дії (операції); б) короткочасність; в) подолання обмеженої кількості труднощів; г) забезпечення формування і закріплення окремих навичок або вмінь; д) виконання після пояснення або на основі зразка; е) наявність ключів для самоконтролю.

Синтезом теоретичних положень, викладених у попередніх розділах, стала експериментальна методика навчання латинської LSP медицини, описана у наступному розділі.

У третьому розділі — **“Методика навчання латинської мови студентів вищих медичних закладів освіти”** — визначено мету, завдання, методи експериментального навчання, складено перелік умінь і навичок (базових, лінгвопрофесійних і культуролінгвальних), які необхідно виробити у студентів, представлено вправи і навчальні завдання, виконання яких забезпечує їх формування; надано відомості про планування, організацію і хід експерименту, обробку й аналіз його результатів.

Основна мета дослідного навчання полягала в експериментальній перевірці ефективності методики професійно орієнтованого навчання латинської мови, забезпеченні достовірності даних, здобутих у процесі педагогічного експерименту, науковій обґрунтованості висновків щодо його результатів.

Провідним практичним методом навчання латинської мови за фаховим спрямуванням було обрано метод виконання вправ.

Усі прийоми навчання латинської субмови медицини поділялися на такі, що забезпечують: а) засвоєння базових (мовних) знань і опанування мовленнєвих умінь і навичок; б) формування професійно значущих знань, умінь і навичок; в) набуття культуролінгвальних та етико-деонтологічних знань, формування мотивації і позитивного емоційного ставлення до навчальної дисципліни.

Першу групу утворено такими прийомами: зіставлення мовних одиниць різного рівня з відповідними у рідній (іноземній) мові; морфемний і словотвірний аналіз; диференціація омонімічних форм; заміна, поширення мовних одиниць; конструювання синтаксичних одиниць; моделювання структури однослівного терміна (термінологічного словосполучення); складання таблиць (схем, семантичних карт) і їх заповнення прикладами; семантизація нових слів (переклад рідною мовою, дефініювання, з використанням “мовної здогадки”); знаходження прикладів; корекція деформованих мовних одиниць.

З огляду на те, що природним середовищем термінологічних одиниць є фахове мовлення, пріоритетна роль у процесі експериментального навчання відводилася формуванню термінологічної компетенції, про сформованість якої свідчили як засвоєння форми термінологічних одиниць, так і їх змісту. Необхідною передумовою формування термінологічної компетенції було визнано синтез мовних, лінгвопрофесійних і екстралінгвальних знань.

Це завдання здійснювалося за допомогою другої групи прийомів таких, як: аналіз змісту фахових понять; утворення графічних опор для декодування змісту терміна; створення ілюстративних (схематичних) опор для об'єднання термінологічних одиниць у семантичні групи; зіставлення вербальної форми терміна з його дефініцією; системна презентація термінологічних одиниць; класифікування; використання нерольового ігрового компонента.

Для забезпечення ефективності роботи, спрямованої на засвоєння змісту термінологічних одиниць, а не лише їх форми, було укладено “Навчальний словник латинських клінічних термінів (з українськими еквівалентами і тлумаченнями)”.

Використання в процесі експериментального навчання спеціальних прийомів — коментування, етимологізації, уведення елементів історизму під час семантизації термінологічних одиниць (їх компонентів), ознайомлення з кодексом професійної поведінки і соціумними цінностями, ідеями і концептами, тлумачення і коментування змісту фразеологічних одиниць, знаходження відповідних за змістом фразеологізмів в українській мові — забезпечило вирішення низки психолого-педагогічних завдань. Зокрема, ці прийоми спряли формуванню асоціативних зв'язків шляхом виявлення компонентів культурно маркованих терміноодиниць, поєднанню мовнопрофесійної підготовки з елементами лінгвокультурології, закладанню підґрунтя професійної етики і деонтології,

формуванню таких професійно важливих якостей, як гуманізм, здатність до співчуття, готовність до виконання професійного обов'язку.

З'ясування латиномовних комунікативних потреб майбутніх фахівців медичної галузі відбувалося як шляхом спостереження за дискурсивним мовленням (усним і писемним) працівників медичних установ м. Полтави, так і шляхом аналізу навчальної, наукової і науково-довідкової літератури. Окреслене коло професійних комунікативних ситуацій дало можливість визначити перелік професійно значущих знань, умінь і навичок.

З огляду на те, що зміст професійно орієнтованого навчання латинської мови становить сукупність мовних, лінгвопрофесійних і культуролінгвальних знань, умінь і навичок, їх формування повинно було здійснюватися в системі вправ і навчальних завдань, співвіднесених із визначеною структурою змісту. Ця система об'єднує три підсистеми. **Перша підсистема** призначена для оволодіння мовними знаннями, первинними вміннями й навичками, які слугують підґрунтям вторинних умінь — у слуханні, читанні, письмі, перекладі. **Друга підсистема** забезпечує опанування лінгвопрофесійних знань, умінь і навичок, які формуються насамперед шляхом вправляння у виписуванні рецептів, перекладі діагнозів, зчитуванні інформації про препарат з його назви. **Третя підсистема** розроблена для реалізації культуролінгвальної складової змісту навчання, яка полягає у розумінні семантики античних образів-символів (*Медея, Амфітріон, Антігона, Нарцис* та ін.), вмінні пояснювати зміст деяких фразеологічних зворотів та ін.

Серед вправ і завдань, які сприяють формуванню визначених знань, умінь і навичок, нами виділено типи з огляду на: а) когнітивно-діяльнісний аспект (рецептивні, репродуктивні, продуктивні); б) функцію в навчальному процесі (підготовчі, тренувальні, контрольні); в) характер виконання (усні, письмові); г) місце виконання (аудиторні, позааудиторні); д) наявність/відсутність опор (без опор, з опорами); е) наявність ігрового компоненту (без ігрового компоненту, з нерольовим ігровим компонентом).

Вправи і навчальні завдання розроблялися згідно з такими критеріями: а) забезпечення мовнопрофесійної, пізнавальної, гуманітарної та гуманістичної підготовки студентів; б) диференціація з огляду на необхідність формування мовних, лінгвопрофесійних і культуролінгвальних знань, умінь і навичок; в) урахування багатошаровості медичної термінології та міжпредметних зв'язків; г) якісний склад, послідовність виконання, новизна.

Основні завдання експериментального навчання полягали в перевірці: 1) придатності запропонованих методів і прийомів для професійно орієнтованого навчання латинської мови; 2) адекватності укладених вправ і навчальних завдань структурованому змісту навчання латинської мови за фаховим спрямуванням; 3) ефективності загальнопедагогічних і суто методичних заходів для реалізації дослідного навчання латинської мови.

Експериментальне навчання було організоване відповідно до вимог навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст”, типової та навчальної програм з латинської мови для студентів вищих медичних закладів освіти III–IV рівнів акредитації (спеціальність 7.110101 “Лікувальна справа”).

У квітні 2007–2008 навчального року було зроблено констатувальний зріз знань, умінь і навичок з латинської мови у 98 студентів шостого курсу. У ході констатувального зрізу студентам було запропоновано: 1) прочитати уривок латинською мовою; 2) перекласти діагноз з латинської мови; 3) записати діагноз латинською мовою; 4) виписати рецепт; 5) розшифрувати поширені у науковому мовленні латинські скорочення або написати латинські фразеологізми.

Аналіз результатів констатувального зрізу засвідчив: 1) низький рівень латиномовної підготовки майбутніх лікарів; 2) відсутність достатньої мотивації до вивчення латинської мови з огляду на недостатньо враховану профілізацію і міжпредметну інтеграцію у процесі навчання; 3) взаємозв'язок між опанованими знаннями, вміннями і навичками з латинської мови та позитивним емоційним ставленням до дисципліни. Тим самим було підтверджено наше припущення щодо необхідності розроблення нової методичної системи навчання латинської мови майбутніх фахівців у галузі медицини з урахуванням ранньої профілізації навчання, міжпредметних зв'язків і культуролінгвального компонента.

Формувальний експеримент тривав протягом 2008–2009 навчального року. Особливістю було те, що він проходив в умовах експериментального впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (наказ МОН України від 23.01.2004 за № 48) і реалізації положень Болонської декларації в системі вищої медичної та фармацевтичної освіти (наказ МОЗ України від 22.03.2004 за № 148).

Визначення рівнів засвоєння теоретичних знань, практичних умінь і навичок з латинської мови за фаховим спрямуванням здійснювалося за такими критеріями: а) повнота й обсяг базових знань з латинської фонетики, граматики, орфографії та сформованість відповідних умінь і навичок, а також вторинних (складних) умінь; б) наявність лінгвопрофесійних знань, умінь і навичок; в) наявність культуролінгвальних знань і готовність до їх використання в мовленні.

Відповідно до цих критеріїв було визначено п'ять рівнів опанування латинської мови за фаховим спрямуванням: оптимальний, високий, достатній, мінімально достатній, низький. Якісну характеристику рівнів презентовано нижче.

Оптимальний рівень. Засвоєно: алгоритми утворення термінологічних словосполучень з різними типами синтаксичного зв'язку; зміст клінічних термінів та ідіом; принципи побудови латинських назв хімічних сполук; зміст базових термінів, які позначають основні поняття технології ліків; комбіновану класифікацію лікарських форм; фразеологічний мінімум. Сформовано: навички читання й орфоепічно правильної вимови звуків; орфографічні навички; вміння конструювати галузеві терміноодиниці за опорними словами/із заданим значенням; навички перекладу як засобу встановлення та відтворення еквівалентності між терміноодиницями/спеціальними текстами — діагнозами мови-джерела й аналогами мови-об'єкта; активний анатоμο-гістологічний мінімум; знання про рецепт як документ, структуру рецепта та правила його оформлення; загальне поняття про шляхи введення лікарських засобів в організм людини та дози лікарських засобів. Демонструється: міцність і глибина засвоєння теоретичного матеріалу з фонетики, граматики, словотворення, фразеології із залученням інформації з додаткових джерел; вміння: зчитувати інформацію про

препарат за його назвою; класифікувати препарати за інформативними відрізками; виписувати рецепти у повній, згорнутій/розгорнутій (для відповідних форм) і скороченій формах; дешифрувати загальноприйняті скорочення і спеціальні позначки під час рецепції спеціальних текстів (рецептів); застосовувати сформовані вміння і навички в нових умовах; оптимальний рівень самоконтролю та самокорекції; виконання вправ і навчальних завдань здійснюється у високому темпі. Інтерпретується: роль латинської мови у фаховій комунікації в синхронії та діахронії; сутність моральних, етичних і деонтологічних норм і вимог до особистісних і професійних характеристик лікаря, які зафіксовані у латиномовній фразеології. Усвідомлюється: різниця між термінами і номенклатурними найменуваннями, термінами й іншими прошарками термінологічної лексики; сутність парадигматичних зв'язків у термінопросторі медицини.

Відмінність *високого рівня* від оптимального полягає у: демонстрації міцності та глибини засвоєння програмного теоретичного матеріалу (без залучення інформації з додаткових джерел) з фонетики, граматики, словотворення, фразеології; часових різниць під час виконання вправ і завдань; вмінні виявляти, аналізувати й усувати помилки, які трапляються в усних і письмових роботах.

Достатній рівень порівняно з оптимальним і високим характеризується: потребою у незначній корекції засвоєних теоретичних знань і удосконаленні окремих показників сформованих навичок; уміннями виявляти, аналізувати й усувати помилки в усних і письмових відповідях, виконаних вправах і завданнях.

Мінімально достатнім є рівень, за якого: теоретичні знання засвоєні, але потребують корекції; усі показники сформованих навичок потребують удосконалення; практичні вміння демонструються з певними труднощами та значними недоліками, які самостійно усуваються лише за наявності навчальних алгоритмів, навідних запитань і підказок у вигляді схем, таблиць.

Низький рівень схарактеризований як такий, за якого: знання засвоєно поверхово — вони потребують значного доповнення та корекції; навички сформовані недостатньо; фрагментарністю вирізняються ті елементи змісту навчання, які студент повинен усвідомлювати, демонструвати й інтерпретувати.

Шкалу, за якою було розподілено кількісну оцінку навчальних досягнень студентів, і підсумкові порівняльні показники подано в таблиці.

Таблиця

Підсумкові порівняльні показники опанування латинської мови за фаховим спрямуванням

К-ть балів	Загальний рівень сформованості знань, умінь і навичок									
	оптимальний (400—380)		високий (379—328)		достатній (327—268)		мінімально достатній (267—220)		низький (219—199)	
Групи	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Відносна к-ть (%)	9,7	4,2	26,1	11,4	30,4	18,7	21,6	29,5	12,2	36,4
Різниця % ЕГ і КГ	+5,5		+11,6		+9,5		-7,9		-24,2	

Як видно з таблиці, у зіставленні з КГ відсоток студентів ЕГ, які продемонстрували оптимальний рівень опанування латинської мови за фаховим спрямуванням (відповідає традиційній оцінці “відмінно”), становить 9,7 % проти 4,2 %, сумарний показник досягнень ЕГ за високим і достатнім рівнями (відповідають традиційній оцінці “добре”) вищий порівняно з КГ на 21,1%, сумарний показник досягнень за мінімально достатнім і низьким рівнями (відповідають традиційній оцінці “задовільно”) у ЕГ нижчий порівняно з КГ на 32,1 %.

Показово, що більшість студентів ЕГ продемонструвала засвоєння змісту клінічних термінів, розуміння принципів утворення латинською мовою назв хімічних сполук, уміння виписувати рецепти у повній, скороченій, згорнутій і розгорнутій формах, зчитувати інформацію про препарат, визначати належність препаратів до певної групи, перекладати діагнози, які зустрічаються в медичній документації. Натомість у процесі виконання тих самих завдань значна кількість студентів ЕГ мала певні утруднення.

За результатами дослідного навчання середній бал у ЕГ становив 306,5 б., у КГ — 243,9 б. Медіана (показник середини ряду) за результатами двох модулів у ЕГ становила 307,8 б., у КГ — 242,7 б.

Коефіцієнти за оптимальним і високим рівнями становлять 2,3 і 2,2 відповідно, коефіцієнт за низьким рівнем — 2,9. Загальний коефіцієнт ефективності за результатами навчання за експериментальною і традиційною методиками становить 1,3.

Одержана числова величина сили зв'язку між незалежною (статистичні дані результатів навчання за традиційною методикою) і залежною змінними (статистичні дані результатів навчання за експериментальною методикою) — квадрат стандартного відхилення ($est \omega^2$) — 0,8 свідчить про сильний зв'язок між незалежною та залежною змінними (показниками успішності за експериментальною і традиційними методиками).

ВИСНОВКИ

У висновках підбито підсумки дослідження, основними з яких є такі:

Результати теоретичного аналізу проблеми дослідження засвідчили, що нині спостерігається диспропорція щодо наявності досліджень з методики навчання окремих мов — латинської субмови медицини зокрема.

З-поміж інших сфер життя та діяльності людини максимальним ступенем інтернаціоналізації вирізняється медична галузь і термінологія, яка її обслуговує. Це зумовлено як культурно-історичною традицією, започаткованою ще в Античності, так і тим, що латинська мова до середини ХІХ століття залишалася мовою з чітко орієнтованим комунікативним статусом, цілком забезпечуючи потреби фахової комунікації.

Здійснене дослідження засвідчило що, незважаючи на трансформацію характеру і ступеня використання латинської мови у професійному мовленні, “симбіоз” національної та латинської мов залишається невід’ємним складником основних різновидів медичного дискурсу — професійного, наукового, педагогічного.

Навчання латинської мови студентів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 7.110101 “Лікувальна справа”, повинно відбуватися в межах інтегративного процесу оволодіння мовою для спеціальних цілей.

Ключовим концептуальним, інформативним, номінативним, тематичним елементом мови для спеціальних цілей є термінологічна одиниця — термін і номенклатурне найменування.

Відповідно до концепцій комунікативного та когнітивного термінознавства латинські різнорівневі одиниці розглядаються як мовнопрофесійний інструмент, який забезпечує засвоєння системи вербалізованих фахових понять і задовольняє позамовні запити користувачів.

Експериментальний курс латинської мови за фаховим спрямуванням побудовано з урахуванням єдності компонентів процесу навчання — цілей, змісту, підходу, методів, прийомів, а також засобів оцінювання його результатів.

Мета професійно орієнтованого навчання латинської мови охоплює стратегічну ціль — виконання соціального замовлення на спеціаліста з високою професійною компетентністю і конкурентоспроможністю в умовах інтеграції України до загальноєвропейського освітньо-наукового простору й кінцеву мету, яка охоплює практичну, освітню, виховну, когнітивно-розвивальну цілі.

Зміст професійно орієнтованого навчання латинської мови має трикомпонентну структуру, утворену базовими (мовними), лінгвопрофесійними, культуролінгвальними знаннями і сформованими на їх основі відповідними вміннями й навичками.

У ході дослідження виявлено, що ефективність навчання латинської мови за фаховим спрямуванням значною мірою залежить від компетентності викладача-філолога в спеціальній галузі.

Установлено, що у закладах освіти, які здійснюють підготовку фахівців напряму “Медицина”, інтегративні зв’язки латинської мови простежуються на трьох рівнях: вищому (цілісному), міждисциплінарному і міжпредметному.

Система вправ і навчальних завдань, за допомогою яких відбувається формування знань, умінь і навичок, об’єднує три підсистеми, співвіднесені із визначеною структурою змісту навчання.

Усі прийоми професійно орієнтованого навчання латинської мови поділяються на три групи: прийоми, які забезпечують засвоєння мовних знань і формування на їх основі мовленнєвих умінь і навичок; прийоми, за допомогою яких відбувається опанування професійно значущих знань, умінь і навичок; прийоми, які закладають підґрунтя професійної етики й деонтології, соціумної культури, сприяють розвиткові загальної культури.

Пріоритетна роль у процесі навчання латинської мови належить формуванню термінологічної компетенції, про сформованість якої свідчать як засвоєння форми термінологічних одиниць, так і їх змісту.

Для забезпечення ефективності роботи, спрямованої на засвоєння змісту термінологічних одиниць, а не лише їх форми, укладено “Навчальний словник латинських клінічних термінів (з українськими еквівалентами і тлумаченнями)”.

На основі аналізу письмових і усних відповідей студентів виявлено та класифіковано типові помилки у мовленні студентів, з'ясовано лінгвістичні й (частково) психологічні причини їх появи, сформульовано рекомендації до змісту роботи, спрямованої на засвоєння студентами нормативної фонетики, граматики, орфографії, фахової лексики та термінології та ін.

Основні шляхи запобігання, мінімізації й усунення помилок вбачаються у більш широкому впровадженні в процес навчання методичних прийомів коментування й алгоритмізації; максимальному використанні резервів методичного прийому зіставлення з рідною й/або однією (кількох) іноземних мов; щонайширшому залученні засобів унаочнення — зіставних і довідкових таблиць, схем, семантичних карт; регулярному аналізу й усвідомленні студентами помилок, які мають мовнотеоретичне підґрунтя; подальшому розробленні й удосконаленні пропедевтичних вправ і завдань.

Кількісний та якісний аналіз даних, здобутих в процесі дослідного навчання, дає змогу зробити висновок про те, що запропонована система навчання латинської мови студентів, які здобувають вищу медичну освіту за спеціальністю 7.110101 “Лікувальна справа”, в цілому є ефективною.

Результати, здобуті у процесі роботи над дисертаційним дослідженням, дають змогу по-новому поглянути на численні питання, пов'язані з вирішенням проблем навчання латинської мови за фаховим спрямуванням. Розроблена методика відкриває нові можливості вдосконалення процесу професійно орієнтованого навчання латинської мови й істотного коригування, доповнення й оновлення типової і навчальних програм, методичної та довідкової літератури, підручників і посібників з латинської мови для медичного профілю.

Здійснене дослідження не охоплює всі аспекти багатопланової проблеми навчання латинської мови за фаховим спрямуванням. Перспективи майбутніх досліджень вбачаються у подальшому вдосконаленні методики професійно орієнтованого навчання латинської мови, поглибленому аналізі реальних лінгвопрофесійних потреб майбутніх фахівців стоматологічного, педіатричного, медико-психологічного та інших профілів, перегляді змісту навчання з урахуванням його профілізації, ґрунтовному вивченні особливостей психологічних механізмів опанування інших мов та їх функціональних реєстрів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПРАЦЯХ:

Статті у наукових фахових виданнях

1. Беляєва О. М. Аналіз дидактичних термінів, пов'язаних з професійно орієнтованим навчанням латинської мови / О. М. Беляєва // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. — Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна. — 2008. — Вип. 12. — С. 59—65.
2. Беляєва О. М. Інтегративність як системоформувний принцип професійної лінгводидактики / О. М. Беляєва // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. — Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького. — 2009. — Вип. 149. — С. 106—109.
3. Беляєва О. М. Поняття “терміноелемент” у сучасному науковому дискурсі та

- деякі питання навчання латинських термінів-комполітів / О. М. Беляєва // Імідж сучасного педагога. — 2009. — № 2—3 (91—92). — С. 86—89.
4. Беляєва О. М. Термінологічне словосполучення в аспекті лінгводидактики / О. М. Беляєва // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. — Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького. — 2008. — Вип. 124. — С. 103—107.
 5. Беляєва О. М. Формування професійної комунікативної компетенції засобами латинської медичної лексики / О. М. Беляєва // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія: Педагогічні науки. — Полтава : ПДПУ. — 2007. — Вип. 5 (57). — С. 249—254.
- Статті у інших наукових збірниках*
6. Беляєва Е. Н. Лингвокультурологические аспекты в профессионально ориентированном обучении латинскому языку в высшей медицинской школе / Е. Н. Беляева // Научные и методические проблемы медицинской терминологии : материалы междунар. учебно-научно-методической конф., 5—10 окт. 2009 г. / М-во здравоохр. и социальн. разв. РФ, Проблемная учебн.-метод. комиссия по латинск. яз. и основам термин. и др. — Ульяновск : Издательство “Вектор-С”, 2009. — С. 114—118.
 7. Беляева Е. Н. Реализация принципов профессиональной лингводидактики в обучении латинскому языку для специальных целей / Е. Н. Беляева // Актуальные проблемы современной науки и образования : материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием 15—16 сент. 2010 г., Ульяновск. — Ульяновск : УлГУ, 2010. — С. 222—225.
 8. Беляєва О. М. Вивчення та навчання латинських медичних назв оформлених термінологічних одиниць / О. М. Беляєва // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної : матеріали сьомої міжнар. наук.-практ. конф., 16—17 трав. 2008 р., Полтава. Ч. 1 / відп. ред. В. К. Зернова. — Полтава : ПЕП, 2008. — С. 56—62.
 9. Беляєва О. М. Зміни в методиці навчання латинської мови за фаховим спрямуванням як шлях до формування клінічного мислення / О. М. Беляєва // Клінічне мислення: шляхи формування та вдосконалення : матеріали навч.-метод. конф., 26 лют. 2009 р., Полтава. Ч. I / М-во охорони здоров'я України, ВДНЗУ “УМСА”. — Полтава : ВДНЗУ “УМСА”, 2009. — С. 9—10.
 10. Беляєва О. М. Латинська мова та європейська наука (діахронний аспект) / О. М. Беляєва // Актуальні проблеми підвищення ефективності практичних занять з латинської мови : матеріали навчально-методичного семінару-наради завідувачів кафедр латинської мови та медичної термінології у вищих медичних навчальних закладах України, 29—30 жовт. 2009 р., Івано-Франківськ / М-во охорони здоров'я України, Івано-Франківський нац. мед. ун-т. — Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2010. — С. 41—45.
 11. Беляєва О. М. Лінгвістичні засади викладання LSP медицини (на матеріалі латинської мови) / О. М. Беляєва // Викладання мов на сучасному етапі.

- Міжпредметні зв'язки : матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф., 7—8 черв. 2007 р., Харків. — Харків, 2007. — С. 35—36.
12. Беляєва О. М. Лінгвістичні та методичні аспекти формування лексичної компетенції студентів вищих медичних навчальних закладів / О. М. Беляєва // Лінгвістичні та методичні проблеми викладання мови як іноземної : матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., 6—7 жовт. 2006 р., Полтава. — Полтава, 2006. — С. 47—50.
 13. Беляєва О. М. Медична термінологія: проблеми навчання та вивчення / О. М. Беляєва // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. — Полтава : УМСА, 2005. — Т. 5, № 4 (12). — С. 93—94.
 14. Беляєва О. М. Питання оптимальної організації контролю й оцінки знань, умінь і навичок студентів медичного факультету з навчальної дисципліни “латинська мова” в сучасних умовах / О. М. Беляєва // Актуальні проблеми підготовки медичних кадрів : матеріали навч.-метод. конф., 22 лют. 2007 р. — Полтава : ВДНЗУ “УМСА”, 2007. — С. 8—10.
 15. Беляєва О. М. Про співвідношення мовного та професійного компонентів у процесі навчання латинської LSP медицини / О. М. Беляєва // Викладання іноземних та латинської мов як складова сучасної концепції гуманізації та гуманітаризації освіти у світлі Болонського процесу : матеріали науково-методичної конференції кафедр іноземних мов і латинської мови та медичної термінології у вищих медичних навчальних закладах України, 23—24 жовт. 2008 р., Львів / гол. ред. доц. Ісаєва О. С. — Львів : ЛНМУ імені Данила Галицького, 2008. — С. 9—11.
 16. Беляєва О. М. Ретроспективний аналіз цілей навчання латинської мови у різних закладах освіти / О. М. Беляєва // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 28—30 жовт. 2010 р. / М-во України з питань надзвич. ситуацій та у правах зах. насел. від насл. Чорнобиль. катастроф., М-во освіти та науки України та ін. — Львів : ЛДУ БЖД, 2010. — С. 87
 17. Беляєва О. М. Теоретичні проблеми сучасного термінознавства та викладання LSP / О. М. Беляєва // Культура, свідомість, мова в інформаційному суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 19—20 квіт. 2007 р., Харків / М-во охорони здоров'я України, Нац. фарм. ун-т. — Харків : Вид-во НФаУ, 2007. — С. 249—251.
 18. Беляєва О. М. Тести як засіб діагностики рівня теоретичних знань і практичних навичок з латинської мови (на матеріалі фармацевтичної термінології) / О. М. Беляєва // Концептуальні основи навчання іноземним мовам у вищих медичних навчальних закладах України у контексті Болонської декларації та проблеми навчання латинської фармацевтичної термінології у світлі Болонського процесу : матеріали навч.-метод. семінару-наради завідувачів кафедр іноземних мов і кафедр латинської мови та медичної термінології у вищих медичних навчальних закладах України, 4—5 жовт. 2007 р. / М-во охорони здоров'я України, Донецький нац. мед. ун-т.

- ім. М. Горького. — Донецьк : ДонНМУ, 2007. — С. 47—50.
19. Беляєва О. М. Функції та методи контролю навчальної роботи студентів в умовах кредитно-модульної рейтингової технології навчання / О. М. Беляєва // Оптимізація методів контролю знань студентів за сучасних умов організації навчального процесу : матеріали навчально-методичної конф., 22 лют. 2006 р. / М-во охорони здоров'я, Вищ. держ. навч. закл. України "Українська медична стоматологічна академія". — Полтава : ВДНЗУ "УМСА", 2006. — Ч. 1. — С. 11—13.
20. Беляєва О. М. Функціонально-змістовні та функціонально-стильові характеристики наукових текстів / О. М. Беляєва // Інновації в освіті, науці та виробництві : матеріали шостої Всеукр. конф., 23—24 квіт. 2009 р. / Полтавськ. ін-т економіки і права вищ. навч. закл. "Відкритий ун-т розвитку людини "Україна". — Полтава : ПШП, 2009. — С. 108—110.

Тези доповідей

21. Беляєва О. М. Етимологізація медичного терміна як методичний прийом / О. М. Беляєва // XI конгрес Світової Федерації Українських Лікарських Товариств : тези доповід., 28—30 серп. 2006 р., Полтава / гол. ред. Л. Пиріг. — Полтава – Київ – Чикаго, 2006. — С. 678—679.
22. Беляєва О. М. Лінгводидактичні аспекти мови для спеціальних цілей / О. М. Беляєва // Проблеми оптимізації процесу викладання іноземних мов (російської як іноземної, української, англійської та ін.) у вищих медичних закладах освіти : тези Всеукр. наук.-практ. міжвуз. конф., 19—20 жовт. 2006 р., Сімферополь. — Сімферополь, 2006. — С. 4—6.

Навчальний словник

23. Беляєва О. М. Навчальний словник латинських клінічних термінів. З українськими еквівалентами і тлумаченнями / Беляєва Олена Миколаївна. — Полтава : Полтавський літератор, 2010. — 172 с.

АНОТАЦІЇ

Беляєва О. М. Професійно орієнтоване навчання латинської мови студентів медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (класичні мови). – Інститут педагогіки НАПН України. – Київ, 2011.

У дослідженні подано теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми навчання латинської мови за фаховим спрямуванням. Проблему розглянуто у світлі сучасних уявлень про навчання латинської мови в межах інтегративного процесу опанування мови для спеціальних цілей. Уточнено цілі, відкориговано зміст навчання, відібрано оптимальні методи і прийоми навчальної діяльності, удосконалено шляхи подальшої професіоналізації навчального процесу й засоби оцінювання його результатів; розроблено систему вправ і навчальних завдань, які забезпечують набуття мовних, лінгвопрофесійних, культуролінгвальних знань і формування відповідних умінь і навичок. Створено й експериментально доведено ефективність методики професійно орієнтованого навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації.

Ключові слова: латинська субмова медицини, цілі, зміст, методи, прийоми, засоби навчання латинської мови за фаховим спрямуванням.

Беляева Е. Н. Профессионально ориентированное обучение латинскому языку студентов медицинских учебных заведений III–IV уровней аккредитации. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (классические языки). – Институт педагогики НАПН Украины. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена актуальной проблеме профессионально ориентированного обучения латинскому языку студентов высших медицинских учебных заведений III–IV уровней аккредитации. Проведённое исследование показало, что, несмотря на трансформацию характера и степени использования латинского языка представителями такой отрасли, как медицина, “симбиоз” национального и латинского языков продолжает оставаться неотъемлемой характеристикой основных разновидностей медицинского дискурса — профессионального, научного, педагогического.

Определено, что обучение латинскому языку в высших учебных заведениях, осуществляющих подготовку медицинских работников по специальности 7.110101 “Лечебное дело”, должно проводиться в рамках интегративного процесса овладения языком для специальных целей, или LSP.

Ключевой концептуальный, информативный, номинативный, тематический элемент LSP — терминологическая единица, под которой в реферируемой работе понимается термин и номенклатурное наименование.

В соответствии с концепциями коммуникативного и когнитивного терминоведения латинские разноуровневые единицы рассматриваются как лингвопрофессиональный инструмент, обеспечивающий усвоение системы вербализованных специальных понятий и внеязыковые потребности пользователей.

Экспериментальный курс обучения латинскому языку построен с учётом единства учебных компонентов — целей, содержания, подхода, методов, приёмов, средств оценивания его результатов.

Обучение латинскому языку будущих медиков имеет стратегическую цель — выполнение социального заказа на высоко компетентного, конкурентноспособного специалиста в условиях интеграции Украины в общеевропейское образовательно-научное пространство. Конечные цели обучения представлены практической, образовательной, воспитательной, когнитивно-развивающей.

Содержание обучения латинскому LSP медицины имеет трёхкомпонентную структуру, образованную базовыми (языковыми), лингвопрофессиональными и культуролингвальными знаниями, умениями и навыками.

В процессе исследования выявлено, что эффективность обучения латинскому языку для специальных целей обусловлена компетентностью преподавателя-филолога в специальной отрасли.

Установлено, что в медицинских учебных заведениях интегративные связи прослеживаются и осуществляются на трёх уровнях: высшем (целостном),

междисциплинарном и межпредметном. Формирование знаний, умений и навыков осуществляется системой упражнений и учебных заданий, соотносимых с трёхкомпонентной структурой содержания обучения.

Доказана целесообразность использования в процессе профессионально ориентированного обучения латинскому языку трёх групп приёмов: а) обеспечивающих усвоение базовых знаний и формирование речевых умений и навыков; б) способствующих формированию лингвопрофессиональных знаний, умений и навыков; в) осуществляющих ознакомление с профессиональной этикой и деонтологией, социумной культурой, а также направленных на развитие общей и языковой культуры, расширение кругозора студентов.

Приоритетная роль в процессе обучения латинскому языку для специальных целей отведена формированию терминологической компетенции, о наличии которой свидетельствует не только усвоение формы терминологических единиц, но и их содержания. Для реализации этой цели был составлен “Учебный словарь латинских клинических терминов”.

На основе анализа письменных и устных ответов студентов были выявлены и классифицированы типичные ошибки, встречающиеся в речи студентов, установлены лингвистические и (частично) психологические причины их порождения, сформулированы рекомендации к содержанию работы, направленной на их устранение и предупреждение.

Количественный и качественный анализ данных, полученных в процессе экспериментального обучения, позволяет сделать вывод об эффективности разработанной методики.

Ключевые слова: латинский подъязык медицины, цели, методы, приёмы, средства профессионально ориентированного обучения латинскому языку.

Beliaeva O. Professionally oriented Latin teaching of the students of medical educational institutions III–IV accreditation levels. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogic sciences, specialty 13.00.02 – Theory and Methodology of Teaching (classical languages). – Institute of Pedagogy of NAPS of Ukraine. – Kyiv, 2011.

The research provides a theoretical synthesis and new problem solution of professionally oriented Latin teaching. The problem considered in light of modern ideas about Latin teaching within the integration process of the language mastering for special purposes. Determined the goals and set the content of studying, selected the best methods and techniques of training activities, improving the professional training of the educational process and the means of its results evaluation; the system of exercises and training tasks to ensure the acquisition of language, professional linguistic, cultural linguistic knowledge and relevant experience and skills formation was developed. It was formed and experimentally proved the effectiveness of the methods of professionally oriented Latin teaching of the students of medical educational institutions of III–IV accreditation levels.

Keywords: the Latin sublanguage of Medicine, objectives, content, methods, techniques of professionally oriented Latin teaching.